

Karolina Dominik, Łukasz Malinowski, Krzysztof Wasilewski

Sprawozdanie z konferencji "Hume dzisiaj" 06.12.2006, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

---

Studia Philosophiae Christianae 43/2, 213-217

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIA

KAROLINA DOMINIK, ŁUKASZ MALINOWSKI,
KRZYSZTOF WASILEWSKI

**SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI *HUME DZISIAJ* 06.12.2006,
UNIwersytet Kardynała
STEFANA WYSZYŃSKIEGO¹**

Konferencja naukowa z cyklu *Dziedzictwo współczesnej etyki* pt. *Hume dzisiaj* zgromadziła uczestników z większości środowisk uniwersyteckich. Podczas sesji, zorganizowanej przez Katedrę Historii Etyki, swoje referaty wygłosiło trzynaście osób. Sesja została podzielona na dwie części. Pierwsza, prowadzona przez dr hab. Ewę Podrez, prof. UKSW, dotyczyła etyki, druga obejmowała zagadnienia z zakresu metaetyki i była prowadzona przez ks. dr. hab. Ryszarda Monia, prof. UKSW.

W pierwszych referatach starano się odpowiedzieć na pytania: na czym polegała oryginalność koncepcji Hume'a oraz w jakim stopniu jego rozważania są związane z osiemnastowieczną filozofią anglosaską, a w jakim stopniu z filozofią współczesną.

We wprowadzającym w to zagadnienie referacie pt. *Koncepcja zmysłu moralnego u Shaftesbury'ego, Hutchestona i Hume'a* prof. Anny Drabarek (SWPS, PAN, Warszawa) został podjęty najbardziej oryginalny wątek filozofii Hume'owskiej, jakim jest koncepcja zmysłu moralnego. Prelegentka wskazała na ewolucję tego pojęcia, przedstawiając poglądy Shaftesbury'ego i Hutchestona. Prof. Drabarek zwróciła uwagę, że zdaniem Shaftesbury'ego zmysł moralny

---

¹ Wybrane wystąpienia konferencyjne, nadesłane do redakcji w postaci artykułów, publikujemy w niniejszym numerze w dziale *Prace przeglądowe* (Red.).

stanowi odrębną władzę psychiczną, która ma aktywny, twórczy i spontaniczny charakter, zgodnie zaś z myślą Hutchestona zmysł moralny to bezpośrednia percepcja dobra (bądź zła) oraz jego aprobaty (bądź dezaprobaty). Prezentacja, której dokonała referentka, wskazała na bogactwo semantyczne kategorii zmysłu moralnego oraz różnice, jakie występowały w ujmowaniu znaczenia tego pojęcia. Rozważania te skupiły się na analizie oryginalności koncepcji zmysłu moralnego Hume'a. Uzupełnieniem tych refleksji był referat dr Bogusławy Lewandowskiej (PAN) pt. *Fenomenalistyczna interpretacja tożsamości osobowej u Hume'a*, który dotyczył metody, przyjętej przez Hume'a oraz wpływających z niej konsekwencji dla jego poglądów etycznych. W swoim wystąpieniu prelegentka zajęła się analizą wpływu odrzucenia teorii substancji na koncepcję tożsamości osobowej.

W kolejnym referacie mgr Katarzyny Częścik (UWr) pt. *Szacunek jako wyraz skończonej natury poznania ludzkiego* została podkreślona rola, jaką myśl Hume'a odegrała w filozofii nowożytnej i współczesnej. Namysł nad pojęciem szacunku miał swój początek właśnie w filozofii Hume'a, a kontynuowany był przez I. Kanta. Współcześnie zaś został podjęty przez P. Ricoeura, który ujawnił nowe możliwości interpretacyjne myśli Kanta. Powyższe rozważania zostały wzbogacone dociekaniem nad zasadami moralnymi, które obecne są w filozofii Hume'a takimi, jak: życzliwość, sprawiedliwość, użyteczność. W referacie pt. *Zasady moralności w myśli Davida Hume'a* mgr Dawid Buniłowski (UMK) zajął się bliżej ustaleniem ich genezy. Dowodząc, że autor *Traktatu o naturze ludzkiej* za moralne uznawał to, co było zgodne z ludzką naturą, tym samym uzasadnił, że wyróżnione w wygłoszonym tekście zasady stanowią fundament ludzkiej moralności.

W ciekawym wystąpieniu dr. Lucjana Wrońskiego (UŚ) pt. *Przesady moralne w filozofii politycznej Davida Hume'a* została podjęta kwestia trudnego do jednoznacznej oceny stosunku Hume'a do przesądów. Autor *Badań nad zasadami moralności* jedne z nich uznawał za sądy nieuzasadnione, lecz pożyteczne dla ładu społecznego, inne zaś za zabobony, które mogą mieć destruktywne skutki dla życia społecznego.

W przeciwieństwie do trudności, które towarzyszyły badaniom dotyczącym przesądów, koncepcja cnót angielskiego filozofa wydaje się znacznie bardziej określona. To zagadnienie zostało podjęte

w referacie dr. Marka Rembierza (UŚ) pt. *Hume a nowożytny przemiany pojęcia blasku i uroku cnoty*. Tłem dla powyższych rozważań była historia filozofii. Hume, zdaniem referenta, pojmował cnotę jako urok bycia z ludźmi w przestrzeni życia publicznego.

Pierwszą część konferencji zakończyło wystąpienie dr. hab. Adama Grzelińskiego (UMK), autora książki *Kategorie podmiotu i przedmiotu w Dawida Hume'a nauce o naturze ludzkiej*, w którym referent wskazał na fundamenty myśli etycznej Hume'a. W referacie pt. *Miejsce teorii moralności w Hume'owskim opisie natury ludzkiej* prelegent zwrócił uwagę na znaczenie nowej metody eksperymentalnej, którą Hume zastosował w swoich badaniach etycznych. Podkreślił, że autor *Traktatu o naturze ludzkiej* nie pozostał jej jednak wierny, a to w konsekwencji przyczyniło się do trudności w zakwalifikowaniu etyki Hume'a jako racjonalistycznej lub emocjonalistycznej.

Referaty, a zwłaszcza końcowe wnioski stały się tematem ożywionych dyskusji w trakcie panelu, zamykającego pierwszą część konferencji. Referenci opowiadali się za różnym metodologicznie ujęciem etyki Hume'a, w odrębny sposób charakteryzowali jej istotę i w innych elementach upatrywali jej oryginalność. Wskazano na pragmatyczny charakter etyki Hume'a oraz krytycyzm wobec nieracjonalnych sądów. Pojawiły się opinie, że autora *Traktatu o naturze ludzkiej* należy traktować jako sentymentalistę i umiarkowanego sceptyka, którego cechował probabilizm etyczny. Sporną kwestią okazało się również poszukiwanie podstaw moralności w filozofii Hume'a, a więc tych norm, które obowiązują w społeczeństwie. Otwartym problemem było także określenie, na czym opiera się normatywność etyki angielskiego filozofa. Zwrócono uwagę, że cnoty w filozofii Hume'a mają charakter normatywny, lecz nie jest to normatywność konieczna, gdyż zależy od momentu historycznego, w którym się pojawia, i od uczuć, na których się opiera.

Druga część sesji poświęcona była problematyce metaetycznej. Rozpoczął ją referat zatytułowany *Filozofia emocji. Stanowisko Hume'a na tle rozważań klasycznych* wygłoszony przez dr. Jacka Jaśtala (PKr). W swoim wystąpieniu prelegent przedstawił trzy zasadnicze koncepcje emocji reprezentowane przez: racjonalizm, sentymentalizm i holizm psychologiczny. Na tle powyższych stanowisk została omówiona teoria uczuć Hume'a. Referat ten zainicjował dyskusję nad przynależnością teorii moralności Hume'a do jednego z nurtów

etycznych lub metaetycznych. Dr Dorota Probućka (AP) zajęła się bliżej zagadnieniem utylitaryzmu w etyce Hume'a (*Utylitaryzm w etyce Davida Hume'a*). Badania dr Probućkiej prowadzą do wniosku, że choć Hume nie posługiwał się terminem utylitaryzm, to ze względu na swoje założenia teoretyczne był utylitarystą *par excellence*. We wnioskach kończących rozważania nad utylitaryzmem Hume'a referentka potraktowała go jako prekursora współczesnego utylitaryzmu *cnót*. Z kolei według mgr. Marcina Lizuta (KUL), Hume'a można uznać jako jednego z pierwszych przedstawicieli intuicjonizmu. Pogląd ten w wystąpieniu pt. *Relacje poglądów Hume'a do intuicjonizmu w etyce*, prelegent oparł na przekonaniu, że wspólnym punktem wyjścia dla Hume'a i intuicjonistów jest krytyka racjonalizmu oraz odrzucenie możliwości przejścia z płaszczyzny opisu faktów do stwierdzenia powinności. Odmienny punkt widzenia przyjął w swoim referacie pt. *Hume dzisiaj – współczesne koncepcje nonkognitywistyczne* dr Krzysztof Saja (USz). Pokazał on, jak głęboki jest wpływ etyki Hume'a na współczesne teorie nonkognitywistyczne takich filozofów, jak S. Blackburn i A. Gibbard. Obydwaj są zgodni, że sądy moralne są przede wszystkim ekspresją ludzkich emocji i postaw. W rezultacie filozofia Hume'a może być inspiracją zarówno dla krytyków racjonalizmu, jak i dla zwolenników tego nurtu.

Referat pt. *Inspiracje Hume'owskie w etyce szkoły brentanowskiej* pozostawał w polu współczesnej filozofii i jej związków z myślą Hume'a. Prof. dr hab. Krzysztof Wieczorek (UŚ), zajmując się tą kwestią, zaznaczył, że dla kontynuatorów myśli Brentany i Hume'a wspólne jest emocjonalno-wolitywne odniesienie podmiotu do rzeczywistości.

Współczesne wątki były kontynuowane przez ostatniego gościa konferencji dr. Marka Pykę (PKr), autora książki *O uczuciach, wartościach i sympatii. David Hume, Max Scheler*. W swoim referacie pt. *Hume a niektóre wątki współczesnej debaty na temat statusu sądów moralnych* podsumował on filozofię Hume'a, zarówno od strony wątków etycznych, jak i metaetycznych. Dr Pyka zauważył, że myśl Hume'a jest obecna w aktualnych debatach na temat metaetycznych i etycznych podstaw etyki, bowiem odnosi się do jej trzech ważnych składników: praktycznego charakteru sądów moralnych, teorii motywacji oraz idei rozumu instrumentalnego.

Poruszone zagadnienia zainspirowały kolejny panel, w którym podjęto trzy tematy. Pierwszy dotyczył współczesnej recepcji myśli

Hume'a. Drugi nawiązywał do wielokrotnie omawianego w trakcie konferencji związku: uczucia – rozum. Ostatni, trzeci temat poruszał kwestię możliwości przyporządkowania poglądów Hume'a jednemu z kierunków metaetycznych. Odpowiadając na pierwszy problem, uczestnicy panelu zgodnie wskazali na aktualność filozofii autora *Traktatu o naturze ludzkiej*, podkreślając fakt, że mimo niedoceniania filozoficznych prac Hume'a w XVIII wieku, obecnie jego myśl ma wielki wpływ na kształtowanie się nurtów filozoficznych. Drugi problem prowadził do bardzo rozbieżnych stanowisk, w których dominował pogląd, że nie można jednoznacznie rozróżnić racjonalnej sfery uczuć od nieracjonalnej. Trzecie z poruszanych zagadnień sprawiło dyskutantom najwięcej trudności, bo z jednej strony nie ma wątpliwości, co do znaczenia badań Hume'a w metaetyce, a z drugiej trudno wskazać na konkretny kierunek, który był najbliższy jego teoretycznym założeniom.

Biorąc pod uwagę temat konferencji i podjęte przez referentów zagadnienia, trzeba z uznaniem ocenić większość prezentowanych wystąpień i to co najmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, były to referaty wymagające dużej erudycji, znajomości technik interpretacyjnych, a przede wszystkim stawiające nowe pytania związane z recepcją myśli Hume'a. Drugi, bez wątpienia ważniejszy powód, związany był z pogłębieniem wiedzy i refleksji na temat etyki i jej metaetycznych podstaw. Wydaje się, z tej perspektywy, że tytuł konferencji *Hume dzisiaj* można odczytać jako aktualne wyzwanie dla etyków.

JOANNA CHUDZIK, DOROTA SOBOCIŃSKA,
ANDRZEJ WALESZCZYŃSKI

**SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI: JEDEN ZA DRUGIEGO –
LÉVINAS FILOZOFEM WIĘZI SPOŁECZNEJ**

W Warszawie w dniach 18-19.04.2007 odbyła się konferencja naukowa zatytułowana *Jeden za drugiego – Lévinas filozofem więzi społecznej*. Warto podkreślić, że była ona owocem współpracy Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie